

Bijlage 3

Symptomen van de eerste orde

Stoornissen in het kortetermijngeheugen*

De persoon met dementie onthoudt de recente gebeurtenissen niet meer, of beter: slaat de nieuwe indrukken steeds moeilijker op. Men weet bijvoorbeeld niet meer dat men gegeten heeft, men vertelt of vraagt steeds opnieuw hetzelfde, men vergeet wat men aan het doen is of waarom men een bepaalde handeling stelt. Sommige personen met dementie gaan verscheidene keren per dag naar de winkel om dezelfde boodschap te halen. Men raakt sneller de draad kwijt, men 'verliest' van alles en men vergeet afspraken¹.

(Het kortetermijngeheugen (KGT) is het onmiddellijke of primaire geheugen. Dit systeem is een soort opslagruimte, waar de informatie noodzakelijk doorheen moet vooraleer ze kan worden opgenomen in het langetermijngeheugen. Het wordt ook wel het werkgeheugen genoemd omdat hier inhouden op elkaar worden betrokken en in verband gebracht worden met reeds eerder opgeslagen geheugeninhouden)².*

Stoornissen in het langetermijngeheugen*

De persoon met dementie zal ook hinder ondervinden van het verlies van herinneringen. Er komen steeds meer gaten in het autobiografisch geheugen. Nieuwe informatie gaat het snelst verloren, informatie die al heel lang in het geheugen aanwezig is, zoals jeugdherinneringen, blijft langer intact. Hetzelfde geldt voor belangrijke herinneringen met een grote emotionele waarde, zoals oorlogsherinneringen of aangrijpende familiale gebeurtenissen. Ook vaste patronen en gewoontes, zoals het rituele gedrag tijdens een eucharistieviering, blijven soms langer aanwezig. Maar na verloop van tijd zal ook al deze informatie verdwijnen³.

¹Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

² Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

³ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

(* Het langetermijngeheugen (LTG) is een permanent of secundair geheugen. Dit systeem bevat vroegere ervaringen, die langdurig in ons geheugen zijn opgeslagen. Herinneringen uit de kindertijd maken bijvoorbeeld deel uit van het LTG)¹.

Desoriëntatie in tijd en ruimte

Door de stoornissen in het geheugen gaan feiten en aanknopingspunten verloren. De persoon met dementie weet bijvoorbeeld niet meer welke dag, welk jaar of welk seizoen het is. Hij vergeet of het ochtend of avond is. Deze desoriëntatie in tijd leidt vaak tot nachtelijke onrust, vaak een breekpunt voor de familie. Wanneer iemand niet meer weet waar hij woont, waar hij nu is of waar de toiletten zich bevinden, spreekt men van 'desoriëntatie in ruimte of plaats'².

Desoriëntatie in persoon

In het verlengde van de desoriëntatie in tijd en ruimte, herkent de persoon met dementie voor hem bekende mensen niet meer. Deze stoornis treedt meestal op in een latere fase. Zo is het mogelijk dat hij bijvoorbeeld niet weet of de vrouw die voor hem staat zijn buurvrouw, nicht of echtgenote is. Sommige mensen herkennen hun eigen spiegelbeeld niet meer en kunnen dan bang worden voor degene die in de spiegel naar hen kijkt en daar zelfs agressief op reageren. In de praktijk merken we dat personen met dementie ondanks het verlies aan feiten en herinneringen wel nog lang weten wie voor hen zorgt. Ze voelen aan bij wie ze zich veilig voelen, onder meer op basis van opeenvolgende positieve contactmomenten uit het recente verleden³.

Afasie

*Afasie** is een taalstoornis: de persoon met dementie kan wat hij ziet of hoort niet meer benoemen. Iemand kan bijvoorbeeld nog wel de koelkast opendoen om er een frisse pint uit te halen, maar het woord 'koelkast' kan hij niet vinden. Anderen kunnen nog goede zinnen vormen, maar hebben er erg veel tijd voor nodig. In een verder gevorderde fase worden bijna alleen maar losse woorden gebruikt of uiten mensen een betekenisloze stroom van woorden. In een eindstadium herhaalt men enkel nog klanken. Verbale boodschappen worden dan vaak niet correct begrepen. Afasie kan overigens ook afzonderlijk optreden, bijvoorbeeld na

¹ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

² Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

³ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

een hersenbeschadiging of een *hersenbloeding**. De stoornissen doen zich niet alleen in de gesproken taal, maar ook in de geschreven taal voor¹.

*(*Afasie: In het algemeen verwijst de term naar taalfunctiestoornissen die een gevolg zijn van een gelokaliseerde hersenbeschadiging. De taalfunctiestoornissen komen meestal naar voren in het uiten en begrijpen van taal. Zo is het mogelijk dat de persoon namen van voorwerpen met elkaar verwisselt of niet op de naam kan komen van een voorwerp en bijvoorbeeld 'geef mij dinges eens...' zegt. Afasie leidt dus vaak tot communicatiestoornissen)².*

*(*Hersenbloeding: Er treedt een plotse breuk op in één of ander bloedvat in de hersenen, meestal de slagader. De oorzaak is meestal slagaderverkalking. Er is aantasting van de vaatwand, waardoor deze niet meer bestand is tegen een plotse bloeddrukverhoging)³.*

Apraxie

*Apraxie** is de verminderde mogelijkheid om doelgerichte praktische handelingen te kunnen uitvoeren zoals bijvoorbeeld het snijden van vlees, zich aankleden, knopen dichtdoen, een schaar gebruiken...⁴

*(*Apraxie: Een verworven stoornis in het uitvoeren van complexe, doelgerichte, willekeurige aangeleerde bewegingen van ledematen of spraakorganen. Men kan elke lichaamsspier individueel bewegen met de juiste kracht en snelheid en in de juiste richting, maar is hiertoe niet in staat wanneer deze bewegingen geïntegreerd moeten worden in een complexe bewegingsreeks. Men kan bijvoorbeeld wel tandpasta op de tandenborstel doen, maar vraag je om de tanden te poetsen dan lukt dat niet omdat men niet weet welke handelingen eerst dienen te gebeuren)⁵.*

Agnosie

*Agnosie** is een stoornis in het identificeren van voorwerpen, geluiden, geuren en dergelijke. Belangrijk hierbij is dat iemand wel goed kan zien, horen, ruiken en voelen, maar

¹ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

² Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

³ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

⁴ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

⁵ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

desondanks het waargenomen niet herkent. Zo kan iemand gas ruiken, maar de geur niet als die van gas herkennen waardoor de gaskraan niet wordt dichtgedraaid¹.

*(*Agnosie: Dit is een stoornis in het herkennen van objecten, ondanks een adequaat functioneren van de zintuigen en een goede ontvangst van de afzonderlijke gewaarwordingen. Agnosie kan betrekking hebben op alle zintuigen:*

– visuele agnosie: men ziet de objecten, maar weet niet wat ze voorstellen. Men ziet bijvoorbeeld een kam, maar weet niet dat die dient om het haar te kammen.

– auditieve agnosie: men hoort de geluiden, maar kan ze niet thuiswijzen. Een belsignaal herkent men bijvoorbeeld niet als de voordeurbel.

– tactiele agnosie: onvermogen om de dingen te herkennen door ze te betasten, zoals het toilet niet op de tast herkennen)².

Stoornis in de uitvoerende functies

Uitvoerende functies zijn de hogere controlefuncties. Het gaat om het plannen, organiseren en abstraheren. Een stoornis in deze functies leidt tot moeilijkheden in het uitvoeren van complexere handelingen. Denk aan het bereiden van een gerecht: dit veronderstelt het afstemmen van een hele reeks handelingen op elkaar. Het wordt ook moeilijker om situaties in te schatten. Wat hoort hier en wat niet? Hoe kan ik hier het beste op reageren? Wat is hier nu echt van belang?³

Opgelet: afasie, apraxie, agnosie en de stoornis in de uitvoerende functies komen niet noodzakelijk gelijktijdig voor. Iemand die lijdt aan dementie kan bijvoorbeeld afatisch zijn, maar niet apractisch⁴

¹ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

² Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

³ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

⁴ Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, *Basisinformatie dementie*. Antwerpen-Berchem, Epo, oktober 2008.

